

Тақризи муқарризи расмӣ

ба диссертатсияи НАСРЕДИНОВА Парвина Мухридиновна «Арзёбии экологии истифодашавии ангишти конҳои «Ҳакимӣ» ва «Тошқутан (Шӯрхок)» ҳамчун сӯзишвории саҳт барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисосҳои 03.02.08 – экология ва 02.00.03 - химияи органикӣ

Ангишт яке аз захираҳои табиӣ марбут ба канданиҳои ғоиданоке мебошад, ки аз ҷиҳати таркиби химиявӣ ва ҳосиятҳои энергиябарандаги байни ҳам фарқ менамоянд. Бинобар ин сабаб таҳқиқ ва идентификатсияи компонентҳои органикии экстракти ангишт айни замон барои илм ва истеҳсолоти ватанӣ хело муҳим ба ҳисоб меравад, зеро Тоҷикистон дорои захираҳои ғаровони ангишт мебошад. Чуноне, ки маълум аст ангишт дар таркиби худ дар баробари дигар пайвастагиҳои органикӣ инчунин кислотаҳои гуминиро низ доранд. Аз ҳамин сабаб дастовардҳои илмӣ дар ин ҷода метавонад оянда дар рушди соҳаи дорусозӣ ва истеҳсолоти химиявӣ мусоидат карда як такони мусбиеро дар иқтисодиёти кишвар тавлид намояд. Дарёфт ва ошкор намудани пайвастагиҳои органикии нав аз таркиби ангиштҳо дар пешрафти назарияи химияи органикӣ аз манфиат ҳолӣ набуда ин пайвастагиҳоро дар оянда метавон ҳамчун модел дар синтези ин гурӯҳи моддаҳо ва ҳосилаҳои онҳо истифода намуд.

Дар ин ҷо қайд намудан ба маврид аст, ки ангишт ин пеш аз ҳама сӯзишвори мебошад. Аз ҳамин лиҳоз арзёбии экологии истифодашавии ангишт ҳамчун ашёи хом дар истеҳсолоти химиявӣ айни замон яке аз масъалаҳои муҳими илми экологияи муҳандисӣ ва химияи органикӣ ба ҳисоб меравад, ки он муҳимияти мавзӯӣ диссертатсиониро инъикос менамояд. Мақсади кори диссертатсионии докталаби дараҷаи илмӣ ин пеш аз ҳама арзёбии экологии истифодашавии захираҳои ангишти конҳои “Ҳакимӣ” ва “Тошқутан (Шӯрхок)” - и Ҷумҳурии Тоҷикистон дар истеҳсолоти химиявӣ, бахусус барои ҳосил намудани сӯзишворихоӣ алтернативӣ ва кислотаҳои гуминӣ, мебошад.

Барои амали намудани ин мақсадҳо аз ҷониби унвончу вазиғаҳои мушаххас ба миён гузошта шудаанд.

Навгони илмӣ кори диссертациони бо он асоснок мегардад, ки тавассути истифодаи методҳои таҳлили химияви нахустин маротиба микдори умумии партовҳои газӣ, аэрозоли ва саҳт ҳангоми истифодашавии захираҳои ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошқӯтан” ҳамчун сӯзишворӣ муайян гардида, эҳтимолияти таъсири он ба вазъи экологӣ тавсиф дода шудааст.

Дар баробари ин компонентҳои асосӣ ва нишондиҳандаҳои физикию – химиявии намунаҳои ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошқӯтан (Шӯрхок)”- и Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби доктараи дараҷаи илмӣ омӯхта шудааст.

Таҳлили кори диссертациони доктараи Насрединова Парвина Мухридиновна нишон дод, ки кори пешниҳодшуда дорои аҳамияти амалӣ ва назариявӣ мебошад.

Тасдиқи дурустии натиҷаҳои тадқиқотҳои эксперименталӣ, дастовардҳои илмӣ, хулосаҳо ва пешниҳодот бо истифода аз тарикаҳои муосири таҳлил, аз қабилҳои таҳлили спектрии атомӣ – эмиссионӣ, хроматографияи қоғазӣ ва тунукқаббат, титрометрия, экстраксия, калориметрия ва усулҳои спектрии асоснок гардидааст.

Натиҷаҳои асосии рисола дар чандин конференсияҳои ҷумҳуриявӣ барасӣ ва муҳокима гардидааст.

Вобаста ба натиҷаҳои тадқиқот 17 кор ба таърифи расонида шудааст, аз ҷумла 9 мақола дар нашрияҳои тавсиякардаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 7 фишурдаю маърузаҳо, 1 патенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонида шудааст.

Диссертатсияи Насрединова Парвина Мухридиновна аз муқаддима, се боб, хулосаи умумӣ, дар ҳаҷми 154 саҳифаи чопи компютерӣ ва (замима), рӯйхати адабиётҳои истифодашуда бо шумораи 154, 19 ҷадвал ва 14 расм иборат мебошад.

Натиҷаҳои илмӣ дар диссертатсия пешниҳодшуда маълумотҳои нави илмиро аз нигоҳи химияи органикӣ ва экология дар бар мегирад. Эътимоднокӣ ва дақиқ будани натиҷаҳо бо истифода аз методҳои муосири химияи органикӣ ва тарикаҳои таҳлили физикию - химиявӣ бо истифода аз эталонҳо асоснок шудаанд.

Новобаста аз оне, ки диссертатсияи пешниҳодшуда дар сатҳи хуби илмӣ пешниҳ шудааст дар он норасоихои зерин дида мешавад.

1. Яке аз муҳимтарин натиҷаҳои кори диссертатсионӣ ин чудо намудани кислотаҳои гуминӣ аз таркиби ангиштҳои таҳқиқшаванда бо истифода аз усули экстраксия мебошад. Диссертант оиди афзалияти экстрагенти интиҳобкардашуда нисбат ба дигар ҳалқунандаҳо маълумот пешниҳод накардааст.

2. Массай молекулавии кислотаҳои гуминӣ бо истифода аз хатҳои қачи ченақдор, ки дар асоси концентратсияи муайяни сафедаҳо тартиб дода шудааст, муайян гардидааст. Хуб мешуд дар баробари истифодаи ин усул барои муайян кардани массай молекулавии кислотаҳои гуминии аз таркиби ангиштҳои таҳқиқшаванда чудо кардашуда аз усули таҳлили масс – спектри истифода мегардид.

3. Ҳангоми арзёбии экологии истифодашавии ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошқӯтан (Шӯрхок)”- и Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун сӯзишвории саҳт, таъсири партовҳои газӣ ва аэрозолии ин ангишт ба флораи минтақаҳои осебпазир аз нуқтаи назари илмӣ биохимияи наботот дақиқ муайян нашудааст.

4. Дар диссертатсия баъзе хатогиҳои имлои дида мешавад.

5. Баъзе адабиётҳои истифодашуда солҳои 1970-1990 – ро дар бар мегирад. Хуб мебуд агар ба ҷойи онҳо аз адабиёти муосир истифода мегардид.

Ин эродҳои дарҷгардида бештар ба услуби қор дахл дошта арзиши илмии кори диссертатсиониро дар умум паст наменамоянд. Диссертатсияи пешниҳодшуда кори ба анҷомрасонидаи илмӣ буда он бевосита метавонад дар пешрафти илми химияи органикӣ ва экология саҳми худро гузорад.

Муҳимтарин натиҷаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод гардидааст дар конференсияҳои зиёде баррасӣ гардидааст. Мақолаҳои, ки мазмуни он натиҷаҳои қорҳои илмии диссертатсияи пешниҳодшударо дар бар мегирад дар маҷалаҳои илмии эътирофшудаи ҚОА – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонида шудааст. Шумораи мақолаҳои ҷопшуда ба талаботи дарёфти дараҷаи илмии номзоди илм мувофиқат наменамояд.

Дар автореферати диссертатсия мазмуни асосии диссертатсия навишта шудааст. Диссертатсия ба бандҳои 1, 2, 3, 4, 5, шиносномаи ихтисосҳои 03.02.08 – экология ва 02.00.03- химияи органикӣ мувофиқат менамояд.

Дар асоси таҳлилҳои дар боло дарҷшуда диссертатсияи «Арзёбии экологии истифодашавии ангишти конҳои «Ҳакими» ва «Тошқутан (Шӯрхок) ҳамчун сӯзишвории саҳт» муаян карда шуд, ки он ба талабот мувофиқ буда муаллифи диссертатсия Насрединова Парвина Мухриддиновна барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисосҳои 03.02.08 – экология ва 02.00.03- химияи органикӣ арзанда мебошад.

Муқарризи расмӣ,

Бандаев Сирочиддин Гадоевич

доктори илмҳои химия, профессори

кафедраи Химияи органикӣ ва биологии

Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон

ба номи С.Айнӣ

С.Г.Бандаев

734080, ш.Душанбе, х.Рӯдакӣ 121, Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ Телефон: (+992) 907-74-74-09

26.01.2023с.

Тақризи муқарризи расмӣ

ба диссертатсияи НАСРЕДИНОВА Парвина Мухридиновна «Арзёбии экологии истифодашавии ангишти конҳои «Ҳакимӣ» ва «Тошқутан (Шӯрхок) ҳамчун сӯзишвории сахт» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисосҳои 03.02.08 – экология ва 02.00.03 - химияи органикӣ

Рушди саноат дар миқёси ҷаҳон талаботро ба энергиябарандаҳо зиёд намудааст. Истифодабарии аз ҳад зиёди сӯзишвориҳо ва дигар омилҳои антропогенӣ сабабгори он гардидааст, ки вазъи экологӣ дар миқёси ҷаҳон тағйир ёбад. Айни замон яке аз чунин мушкилоти глобалӣ ин гармшавии иқлими сайёраи Замин мебошад, ки он беш аз ҳама ба зиёдшавии миқдори газҳои гулхонагӣ дар ҳавои атмосферӣ вобаста мебошад.

Таҳқиқотҳои мутахассисони соҳавӣ муайян намудааст, ки сабаби асосии зиёдшавии газҳои гулхонагӣ дар атмосфера истифодаи аз ҳад зиёди энергиябарандаҳо мебошад.

Яке аз мушкилоти ҷойдошта дар ин самт рушди корхонаҳои гармию – барқдихӣ дар миқёси ҷаҳон мебошад, ки дар он ба ҳайси энергиябаранда ангишт истифода мегардад. Дурнамои истифодашавии захираҳои ангишт дар миқёси ҷаҳон аз он гувоҳӣ медиҳад, ки дар оянда истифодаи ангишт ҳамчун сӯзишворӣ, натавон ба зиёдшавии газҳои гулхонагӣ дар атмосфера мусоидат менамояд, инчунин партовҳои сахт ва аэрозолии он ба вазъи экологӣ метавонад таъсири манфии худро расонад.

Аз ҳамин лиҳоз арзёбии экологии истифодашавии ангишт ҳамчун ашёи хом дар истеҳсолоти химиявӣ айни замон яке аз масъалаҳои муҳими илми экологияи муҳандисӣ ва химияи органикӣ ба ҳисоб меравад, ки он муҳимияти мавзӯи диссертатсиониро инъикос менамояд.

Дар ин ҷо қайд намудан ба маврид аст, ки Тоҷикистон дорои захираҳои фаровони ангишт мебошад. Тибқи маълумоти мутахассисон ба ҳисоби миёна захираҳои ангишти Тоҷикистон зиёда аз 4,3 млрд тоннаро ташкил медиҳанд.

Аз ҳамин лиҳоз, ангишт яке аз энергиябарандаи муҳим ва стратегӣ дар саноат ва хоҷагии халқи ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад.

Аз ҳамин лиҳоз доктараб Насрединова Парвина Мухридиновна мақсади кори диссертациони худро ба таҳлили арзёбии экологии истифодашавии захираҳои ангишти конҳои “Ҳақимӣ” ва “Тошқӯтан (Шӯрхок)” - и Ҷумҳурии Тоҷикистон дар истеҳсолоти химиявӣ равона намудааст.

Навгони илмии кори диссертациони бо он асоснок мегардад, ки тавассути истифодаи методҳои химиявии таҳлил миқдори умумии партовҳои газӣ, аэрозоли ва саҳт ҳангоми истифодашавии захираҳои ангишти “Ҳақимӣ” ва “Тошқӯтан (Шӯрхок)” ҳамчун сӯзишворӣ муайян гардида, эҳтимолияти таъсири он ба вазъи экологӣ тавсиф дода шудааст. Дар баробари ин аз ҷониби муаллиф таркиби химиявии ангиштҳои таҳқиқшаванда омехта шуда усули нави ҳосил намудани кислотаҳои гуминӣ ва технологияи муфиди синтез – газ коркард гардида, афзалиятҳои экологии технологияҳои коркардгардида тадқиқ гардидааст.

Кори диссертациони доктараб Насрединова Парвина Мухридиновна дорои аҳамияти амалӣ ва назариявӣ аст.

Аҳамияти назариявии диссертатсияро бо он асоснок намудан мумкин аст, ки натиҷаҳои он метавонад дар такмил додани назарияи сохти молекулавии кислотаҳои гуминии таркиби ангиштҳо ва назарияи вобастагии таркиби химиявии наботот ба вазъи экологии маҳал метавонад саҳмгузори намояд.

Аҳамияти амалии корро диссертант бо он асоснок намудааст, ки дар амал татбиқ намудани технологияҳои коркардшуда метавонад дар рушди саноатикунони кишвар ҳиссагузори намояд. Дар ин ҷо қайд намудан зарур аст, ки аз ҷониби доктараб Насрединова Парвина Мухридиновна баъзе коркардҳои методӣ карда шудааст. Ин коркардҳо метавонанд дар тадқиқотҳои ҳаммонанд мавриди баҳрабардории мутахассисони соҳаи экологияи муҳандиси ва химияи органикӣ гарданд.

Натиҷаҳои илмии довтолаб бо истифода аз методҳои таҳлили спектрии атомӣ – эмиссионӣ, хроматография, титрометрия, экстраксия, калориметрия ва усулҳои спектрии асоснок гардидааст, ки усулҳои таҳлил хело ҳам дақиқ мебошанд.

Вобаста ба натиҷаҳои кори диссертатсионӣ 17 мақола ба нашр расонида шудааст, аз ҷумла 9 мақола дар нашрияҳои тавсиякардаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 7 фишурдаю маърузаҳо, 1 патенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бар мегирад.

Диссертатсияи «Арзёбии экологии истифодашавии ангишти конҳои «Ҳакимӣ» ва «Тошқутан (Шӯрхок)» ҳамчун сӯзишвории саҳт», ки муаллифи он Насрединова Парвина Мухридиновна мебошад аз муқаддима, се боб, хулосаи умумӣ, дар ҳаҷми 154 саҳифаи ҷопи компютерӣ ва (замима), рӯйхати адабиётҳои истифодашуда бо шумораи 154, 19 ҷадвал ва 14 расм иборат мебошад.

Дар муқаддима аҳамияти илмӣ – амалии мавзӯи барасигардида асоснок карда шудааст. Инчунин дар муқаддима мақсади кор, наwgонии илмӣ, арзиши назариявӣ ва амалии диссертатсия, натиҷаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, дараҷаи дурустӣ ва барасии натиҷаҳои диссертатсия ва сохтори он баён гардидааст.

Боби аввал мутааллиқ ба шарҳи адабиёт мебошад. Дар ин боб тавассути истифодаи адабиёти соҳавӣ, рушди истихроҷ ва истифодашавии ангишт дар миқёси ҷаҳон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон, таъсири истифодаи ангишт ва дигар энергиябарандаҳо ба вазъи экологии сайёраи Замин маълумотҳои мушахас пешниҳод гардидааст. Инчунин дар асоси таҳлили адабиёти соҳавӣ ва ҳисоботҳо мушкilotи саноати ангишти Тоҷикистон, аз ҷумла масъалаҳои ҳалталаби илмӣ дар конҳои “Ҳакимӣ” ва “Тошқутан (Шӯрхок)” мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор гирифтааст.

Боби дуюми диссертатсия қисми эксперименталии корро дар бар мегирад. Дар боби дуюми диссертатсия ҷузъиётҳои таҳлилҳои эксперименталии гузаронидашуда оид ба экстраксияи компонентҳои

органикии таркиби ангиштҳои таҳқиқшаванда, ҷузъиётҳои таҳлил оид ба идентификатсияи таркиби химиявии ангиштҳои таҳқиқшаванда, ва усулҳои ки дар арзёбии экологии истифодашавии захираҳои ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошкӯтан (Шӯрхок)” ҳамчун ашёи хом дар истеҳсолот маълуманд пешниҳод гардидааст.

Боби сеюм муҳимтарин натиҷаҳои кори диссертатсионӣ ва таҳлили онро дар бар мегирад. Дар ин боби кори диссертатсионӣ дар бораи муҳимтарин натиҷаҳо оид ба арзёбии экологии истифодаи захираҳои ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошкӯтан (Шӯрхок)”- и Ҷумҳурии Тоҷикистон дар истеҳсолот маълумот пешниҳод гардидааст. Дар асоси натиҷаҳои таҳқиқ маълум карда шудааст, ки истифодаи захираҳои ангишти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар истеҳсолот натавонад аҳамияти иқтисодӣ, инчунин аҳамияти экологӣ низ дорад. Натиҷаҳои бадастовардашуда тавассути истифодаи муосиртарин тариқаҳои таҳлили физикию химиявӣ ва методҳои муҳандисии экологӣ таҳлил ва асоснок гардидааст.

Натиҷаҳои илмӣ кори пешниҳодшуда маълумотҳои нави илмиро аз нигоҳи химияи органикӣ ва экология дар бар мегирад.

Новобаста аз он, ки диссертатсияи пешниҳодшуда дар сатҳи хуби илмӣ пешниҳод шудааст дар он норасоҳои зерин дида мешавад.

1. Массаяи молекулавии кислотаҳои гуминӣ ҷудокардашуда дақиқ набуда бо усули муқоисавӣ бо истифода аз сафедаҳо муайян гардидааст.

2. Дар кори диссертатсионии пешниҳодшуда масъалаи безаргардонии партовҳои саҳти ангишти истифодашуда ҳали худро наёфтааст гарчанде ки диссертатсионӣ арзёбии экологии истифодашавии ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошкӯтан (Шӯрхок)”- и Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун сӯзишвории саҳтро дар бар мегирад.

3. Барои муайян намудани хосиятҳои фаъолияти биологии кислотаҳои гуминии таркиби ангишти “Ҳакимӣ” ва “Тошкӯтан (Шӯрхок)”- и Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуб мебуд таҳқиқоти биохимиявӣ ва фармокологӣ гузаронида

мешуд. Ичрои ин амал боз ҳам арзиши амалии кори диссертациониро метавонист зиёдтар намояд.

Ин эродҳои дарҷгардида бештар характери тавсиявӣ дошта арзиши илмӣ кори диссертациониро дар умум кам наменамоянд.

Автореферати диссертатсия мазмуни асосии диссертатсияро инъикос менамояд ва он ба якчанд бандҳои шиносномаи ихтисосҳои 03.02.08 – экология ва 02.00.03- химияи органикӣ мувофиқат менамояд.

Диссертатсияи «Арзёбии экологии истифодашавии ангишти конҳои «Ҳақимӣ» ва «Тошқутан (Шӯрхок)» ҳамчун сӯзишвории саҳт» муаян карда шуд, ки он ба талабот мувофиқ буда муаллифи диссертатсия Пасрединова Парвина Мухридиновна барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисосҳои 03.02.08 – экология ва 02.00.03- химияи органикӣ арзанда мебошад.

Муқарризи расмӣ,

Рузиев Чура Раҳимназарович

доктори илмҳои техникӣ, профессори

кафедраи химияи тадбиқии

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Ч. Р. Рузиев

734003, Хиёбони Рӯдакӣ 121, ш. Душанбе, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Телефон: (+992) 206857171

Имзои д.и.т., профессор Рузиев Чура Раҳимназарович –ро тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
ДМТ дар ш. Душанбе

Эмомали Тавқиев

25.01.2023